

SENECA'S PHAEDRA,

IN HET NEDERLANDSCH VERTAALD

DOOR

Dr. J. VAN WAGENINGEN,
HOOGLEERAAR AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE GRONINGEN.

II

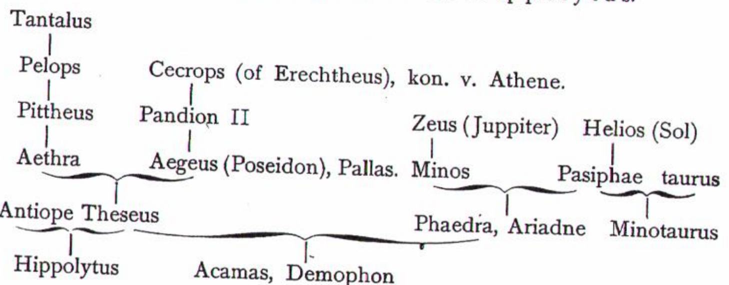
P. NOORDHOFF — 1918 — GRONINGEN.

PERSONEN:

Phaedra.
Theseus, koning van Athene, echtgenoot van Phaedra.
Hippolytus, zoon van Theseus en de Amazone Antiope.
Nutrix (voedster) van Phaedra.
Nuntius (bode).
Koor van Cretensische vrouwen.

Het stuk speelt te Athene vóór het paleis van Theseus. [1])

Stamboom van Phaedra en Hippolytus.

[1]) De tooneelaanwijzingen ontbreken in den oorspronkelijken tekst. Zij zijn door mij toegevoegd.

INLEIDING. [1])

Wanneer het stuk begint, is Theseus, koning van Athene, afwezig. Hij bevindt zich in de onderwereld, waarin hij met zijn vriend Pirithous is afgedaald, om dezen behulpzaam te zijn bij het schaken van Proserpina, de gemalin van Pluto. Die tocht mislukt. Pirithous moet tot straf geketend in den Hades blijven, maar Theseus wordt door Hercules gered, zoodat wij hem in het derde bedrijf op aarde zien terugkeeren. Tijdens zijn afwezigheid is zijn vrouw Phaedra in Athene achtergebleven, terwijl ook Hippolytus, Theseus' zoon uit diens eerste huwelijk met de Amazone Antiope, aan het Atheensche hof verblijf houdt. Reeds bij vroegere ontmoetingen is in Phaedra's hart de liefde voor haar stiefzoon ontwaakt, maar tot dusver heeft zij deze weten te onderdrukken. De afwezigheid van haar echtgenoot biedt haar thans de gelegenheid, meer toenadering tot den schoonen jonkman te zoeken, maar deze, jager en sportsman in zijn hart, is van gansch andere idealen vervuld en verkiest Artemis' gunst verre boven die van de godin der liefde.

[1]) Voor meer bijzonderheden vergelijke men de inleiding van deel I p. III—XIV.

EERSTE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

Hippolytus tot zijn jachtgezellen:

Welaan, Atheensche mannen, omsingelt de schaduwrijke bosschen en de hoogste toppen van het gebergte! Doorzoekt met vluggen tred de plaatsen wijd en zijd, die aan den voet van de rotsachtige Parnethus gelegen zijn of door de rivier, stroomend door de Thriasische vallei, met snellen golfslag gebeukt worden. Beklimt de heuvels, altijd grijs van de Riphaeïsche sneeuw! Hierlangs! waar hooge elzen zich tot het woud van Aegaleos samenstrengelen; waar de beemden liggen, die de zefier met zijn dauwende koeltjes streelt, lentekruiden te voorschijn roepend; waar de kleine Ilisus traag door de magere velden glijdt en het onvruchtbaar zand met karig water schuurt. ⟨En⟩ gij, ⟨gaat⟩ waar Marathon door een voetpad ter linkerzijde het woud ⟨voor u⟩ opent, waar de wijfjes der wilde dieren, van haar kleine kudden vergezeld, 's nachts het voedsel halen. Gij, ⟨gaat daarheen⟩, waar de stoere Acharniër, zich koesterend in den zoelen zuidenwind, de koude minder gevoelt. Laat één de rots van den honigrijken Hymettus betreden, een ander het kleine Aphidnae. Al lang heeft dat deel ons geen cijns opgebracht, waar Sunium het strand der bochtige zee afsluit. Zoo het iemand lust, roem in het woud ⟨te behalen⟩, dan roept hem Phlius. Daar wijlt het everzwijn, de schrik der landlieden, reeds door menigen houw berucht.

Maar gij, viert den rustigen honden den toom; zorgt echter, dat de koppel de onstuimige Molossen in bedwang

houdt en dat de strijdlustige Cretensen met afgeschaafden nek de sterke koorden spannen. Maar gij, bind met korteren toom behoedzaam de Spartaansche honden, want dit soort is driest en tuk op wild. Het oogenblik zal komen, dat de gewelfde rotsen van hun geblaf zullen weerklinken; nu ⟨echter⟩ moeten zij met gebogen kop en snuffelenden neus de lucht ⟨van het wild⟩ opvangen en met den snuit over den grond het leger opsporen, terwijl het nog schemerlicht is en de bedauwde grond de ingedrukte sporen bewaart.

Eén ⟨uwer⟩ haaste zich, zijn schouders met de groote jachtnetten te beladen, een ander de stevige strikken te dragen. Laat het geverfde koord met zijn roode veêren het wild door ijdele vrees ⟨verschrikken en⟩ insluiten. Door *u* worde de kleine werpspies geslingerd; *gij* moet tegelijk met rechter- en linkerhand de zware speer met breede ijzeren punt richten; *gij* zult van uit uw schuilhoek door ⟨luid⟩ geschreeuw, het wild ijlings opdrijven, en is de zege behaald, dan moet *gij* met uw krom mes ⟨het gevelde wild⟩ ontweien.

O goddelijke jonkvrouw, sta uw dienaar bij, ⟨o godin⟩ voor wier heerschappij het stil afgelegen deel der aarde openstaat, door wier wistreffende pijlen zoowel het dier, dat ⟨het water van⟩ den kouden Araxes drinkt, als het wild, dat op den bevroren Hister dartelt, getroffen wordt. ⟨De speer in⟩ uw rechterhand treft de Gaetulische leeuwen, vervolgt de hinden op Creta. Straks doorboort gij met lichter wapen de vlugge damherten. Gevlekte tijgers wondt gij in de borst, ruige bizons en oerossen met breede horens gaan voor u op de vlucht. Al wat in eenzame oorden leeft, bekend aan den Arabiër in zijn rijke wouden of aan den armen Garamant of aan den Sarmaat, den zwerver der steppen, al wat in de bergen der ongenaakbare Pyrene of de Hyrcaansche bosschen zich schuil houdt, alles vreest, Diana, uw boog. Indien de jager bij u geliefd is en met u w wil het woud betreedt, dan kan het gevangen wild de netten niet verscheuren, dan verbreekt geen poot den strik: op krakenden wagen wordt de buit ⟨naar huis⟩ gebracht, der honden bek is roodgekleurd van het vele bloed en in langen triumftocht keert de stoet der landlieden naar de

jachthuizen terug. — Zie, de godin is ons gunstig. Door luid geblaf gaven de honden het teeken ⟨van haar komst⟩. Gij roept mij in uw woud, ⟨Diana⟩! Hier -, hier langs zal ik gaan, waar het voetpad ⟨mij⟩ een korteren weg biedt.

TWEEDE TOONEEL.

Phaedra en de Nutrix (uit het paleis komende).

PHAEDRA. O machtig Creta, heerscher van de eindelooze zee, ⟨Creta⟩ welks ontelbare schepen langs alle kusten ter reede liggen, zoover als Nereus zijn door de kielen gekliefd gebied tot Syrie uitstrekt, waarom geeft gij mij ter gijzeling in een huis, dat ⟨mij⟩ gehaat is, en dwingt gij mij mijn leven aan de zijde van mijn landsvijand in kommer en tranen door te brengen? Zie, mijn gemaal is nu voortvluchtig en zijn gade zóó trouw, als een Theseus dat gewoon is. Als dapper kameraad van den vermetelen vrouweroover ⟨Pirithoüs⟩ waart hij door de diepe duisternis van het moeras, waaruit geen wederkeeren is, om van den troon des konings in het onderaardsch verblijf ⟨Proserpina⟩ te rooven en met zich te voeren. Voort stormt hij, als deelgenoot van dit waanzinnig bedrijf. Geen vrees, geen schaamte weerhoudt hem — zelfs in het diepst van den Acheron is 't ontucht en ongeoorloofde min, wat Hippolytus' vader zoekt.

Maar nog een andere, grootere smart drukt op mijn bedroefde ziel. Geen rust des nachts, geen diepe slaap bevrijdt mij van mijn zorg. In mij wast en groeit het kwaad en brandt, gelijk het vuur opvlamt in den krater der Etna. Mijn weefgetouw, het werk van Pallas, rust en de wol glijdt tusschen mijn vingers door ⟨ter aarde⟩. De lust ontbreekt mij, de tempels met de geschenken, die ik ⟨den goden⟩ beloofd heb, te sieren of in de reien der Attische vrouwen de fakkels, de getuigen van het geheime offerfeest, te midden der altaren te zwaaien of de goddelijke beschermvrouw van het Atheensche land met rein gebed of volgens vroom gebruik te naderen. Maar wel is het mij een genot, het wild op te drijven en in snellen loop

te achterhalen en met mijn zachte vrouwenhand de harde jachtsprieten te slingeren. —

Mijn ziel, wat verlangt gij? Wat is dat voor een waanzinnige begeerte naar het woud? ⟨Nu⟩ herken ik de noodlottige ziekte van mijn rampzalige moeder. Onze liefde pleegt in het woud te zondigen. Moeder, deernis heb ik met u. Aangetast door een onnatuurlijke krankheid, hebt gij gewaagd, den stier, den wilden leider der woeste kudde, lief te hebben. Grimmig en van het juk afkeerig was die boeleerder, voorganger van het ontembare vee, maar — i e t s had hij lief. — Welke god zou het liefdevuur van mij, ongelukkige, kunnen blusschen, welke Daedalus? Al kwam hij zelf terug, die door de macht van zijn Atheensche kunst het monster onzer familie in donkere woning sloot, hij zou mij zelfs in dit ongeluk geen hulp kunnen beloven. Venus haat het geslacht van den verfoeiden Zonnegod en wreekt op ons de ketenen, waarin haar Mars en zij geklonken werden. Het gansche geslacht van Phoebus doet zij onder zonde en schande gebukt gaan. Geen dochter van Minos viel de liefde licht. Zonde was altijd in het verbond.

NUTRIX. Gade van Theseus, doorluchte nazaat van Jupiter, verdrijf die zondige gedachte snel uit uw rein gemoed, blusch het vuur en geef aan een onzalige hoop niet toe. Wie in den beginne de liefde weerstand biedt en haar verbant, is veilig en zegeviert, ⟨maar⟩ wie het zoete kwaad liefkoozend voedt, weigert te laat, het juk te dragen, dat hij op zijn schouders nam. Zeer goed weet ik, hoe onplooibaar en ongewoon aan ⟨het hooren der⟩ waarheid der vorsten hoogmoed is, hoe weinig tot het goede geneigd, ⟨maar⟩ toch ⟨zal ik spreken en⟩ de gevolgen dragen, die het mij brengt. De vrijheid is nabij en maakt de oude vrouw moedig.

Het deugdzame te willen en niet uit te glijden op het pad ⟨der deugd⟩ is het hoogste. De tweede zedewet is, maat te stellen aan de zonde. Waartoe laat gij u vervoeren, ongelukkige? Waarom verergert gij de schande van uw huis en tracht gij uw moeder ⟨in slechtheid⟩ te overtreffen? Zonde is erger dan onnatuurlijke hartstocht, want de laatste wordt aan den wil van het noodlot toegeschreven, de

zondige daad aan het karakter van den mensch. Indien gij meent, dat gij, door de afwezigheid van uw man op deze aarde, veilig en zonder vrees, uw misdrijf kunt volvoeren, dan vergist gij u. Maar neem aan, dat Theseus diep in Lethe's schoot verborgen, eeuwig aan den Styx verwijlen moet, leeft dan uw vader niet, die wijd en zijd de zee beheerscht en over honderden van volken den schepter zwaait? Zal h ij toelaten, dat zulk een euveldaad in het duister verborgen blijft? Ouders zien scherp. Maar goed, laat ons aannemen, dat wij door list en bedrog zulk een schandelijke daad kunnen geheim houden, hoe dan uw moeder's vader, die zijn licht over het heelal uitstort? Of hij, die Etna's bliksem slingerend met vlammende hand, de wereld sidderen doet, der goden vader? Denkt gij, dat het mogelijk is, u aan het oog te onttrekken van uw grootvaders, die alles zien? Maar ook al mocht de gunst der genadige goden een sluier werpen over dien ongeoorloofden omgang, al mocht aan uw overspel een stilzwijgen ten deel vallen, dat ⟨anders⟩ groote misdaden steeds ontzegd is, denk aan de straf, die u onmiddellijk wacht: de angst van uw geweten, uw eigen hart vol schuldgevoel en vreeze voor zich zelf. Wel zijn er vrouwen, die voor haar misdaad niet gestraft werden, maar geen is er, die de wroeging en het zelfverwijt ontging.

Bedwing uw zondigen hartstocht, bid ik u, die snoode daad, die geen barbarenland, geen Geet, zwervend in de steppen, geen ongastvrije Tauriër, geen Scythische nomaden ooit bedreven. Verdrijf dat huiveringwekkend plan uit uw rein gemoed en vrees, gedachtig aan uw moeder, onkuische min. Zijt gij ⟨dan waarlijk⟩ voornemens, u aan den vader èn den zoon te geven en in misdadigen moederschoot zwanger te worden van beider zaad? Ga voort en schend de wetten der natuur door uw schandelijke liefde! — Waarom zouden gruwelen uitblijven? Waarom zou het paleis uws broeders ledig staan? Zal dan de aarde van misgeboorten hooren, zal de natuur van haar wetten afwijken, zoo dikwijls als een Cretensische vrouw zal liefhebben?

PHAEDRA. O voedster, ik weet dat waar is, wat gij zegt, maar hartstocht drijft mij tot het slechte. Willens en wetens gaat

mijn hart tot des afgronds rand, en keert ⟨telkens⟩ daarheen terug, tevergeefs naar verstandig handelen strevend. Zoo is des schippers arbeid ijdel, als hij de zwaar beladen boot tegen den stroom tracht op te roeien, en wordt zijn vaartuig door de woest voortschietende golven overwonnen en meegesleurd. Wat zou ⟨bij mij⟩ het verstand vermogen? De liefde heeft gezegevierd, is meesteres: deze machtige godin beheerscht geheel mijn hart. De gevleugelde Amor is *heer* der gansche aarde, maar perken kent hij in het *heerschen* niet. Zelfs Jupiter zengt hij met zijn ontembare toorts. Ook Mars, de krijgsgod, ondervond de werking van zijn fakkel, niet minder dan ⟨Vulcaan⟩, de smid van den drietongigen bliksem, en hij ⟨de god⟩ die altijd in den Etnakrater het gloeiende vuur der ovens stookt, ⟨diezelfde Vulcaan⟩ ontgloeit door zulk een onbeduidend vuur. Ja zelfs een Phoebus, die zijn pijlen met de boogpees richt, hem trof de knaap, wiens pijl nog wisser treft. Gelijkelijk te duchten voor den hemel en de aarde, vliegt Amor ⟨alom⟩ rond.

NUTRIX. Schandelijke, ziekelijke wellust heeft verzonnen, dat de liefde een god is, en om zijn vrijheid te vergrooten, aan deze razernij valschelijk den naam godheid gegeven. Moeten wij soms gelooven, dat Venus haar zoon over de gansche aarde laat rondwaren, om vliegend door de lucht, met teere hand de drieste pijlen af te schieten, en dat de jongste der goden een zoo groote heerschappij uitoefent? Alles ijdel bijgeloof van een dwazen geest, die Venus' goddelijkheid en Amor's boog heeft uitgedacht! Wien voorspoed overmoedig maakt, wie zich in weelde baadt, hij verlangt steeds naar het ongewone. Dan bekruipt hem de wellust, de booze metgezel van groot vermogen. Gewone spijzen behagen hem niet meer, noch woningen met verstand gebouwd, noch de eenvoudige beker. Waarom komt dit verderf zoo zelden in de huizen der armen en kiest het de paleizen der weelde uit? Waarom woont eene reine liefde in de kleine hut en heeft de burgerman een gezonde opvatting van liefde en weet de middenstand zich te beheerschen? Waarom echter streven zij, die rijk en in hoogheid gezeten zijn, naar meer dan het recht gedoogt? Wie al te veel kan, wil wat hij niet kan, kunnen.

Wat u betaamt, gezeten op een hoogen troon, dat weet gij. Vrees en eerbiedig den schepter van uw man... hij keert terug!

PHAEDRA. De macht der liefde over mij acht ik het grootst, en voor terugkeer van mijn gemaal ben ik niet beducht. Nooit heeft iemand, die eenmaal ter helle nederdaalde en het zwijgende, eeuwigduistere schimmenrijk betrad, het gewelf des hemels weergezien.

NUTRIX. Stel geen vertrouwen in den god der onderwereld! Al heeft hij ook zijn koninkrijk gesloten, al waakt de helhond aan de vreeselijke poort, een Theseus alleen vindt den weg, die ⟨anderen⟩ ontzegd is.

PHAEDRA. Wellicht zal hij mij mijn liefde vergeven.

NUTRIX. Zelfs voor zijn kuische echtgenoote ⟨Antiope⟩ was hij onbarmhartig. Zij, de vreemdelinge, heeft het ondervonden, hoe wreed zijn hand is. Maar neem aan, dat *zijn* toorn tot kalmte kan gebracht worden, wie zal dan den onvermurwbaren *Hippolytus* tot andere gedachten brengen? Al wat vrouw heet, haat en ontvlucht hij, aan het echteloos leven wijdt de hardvochtige zijn jaren en schuwt het huwelijk. Daaraan herkent men den Amazonetelg.

PHAEDRA. Hem te volgen wensch ik door hooge wouden, over het gebergte, wanneer hij op de besneeuwde toppen blijft toeven en zijn vlugge voet de ruwe rots betreedt.

NUTRIX. Zal hij u wachten, zich door u laten liefkoozen en om een onkuische liefde eigen kuischheid prijsgeven? Zal hij om u zijn vrouwenhaat laten varen, terwijl wellicht de haat tegen u hem tot vijand maakt van *alle* vrouwen? Door gebeden laat hij zich niet vermurwen.

PHAEDRA. Is hij ruw? — Wij hebben geleerd, dat door liefde de ruwen te overwinnen zijn.

NUTRIX. Hij zal vluchten. PH. Zelfs al vlucht hij over de zee, ik zal hem volgen.

NUTRIX. Denk aan uw vader. PH. Aan mijn moeder denk ik ook.

NUTRIX. *Alle* vrouwen ontvlucht hij. PH. Dan behoef ik voor een bijzit niet te vreezen.

NUTRIX. Uw man is in aantocht. PH. ⟨Bedoelt gij⟩ Pirithoüs' metgezel?

NUTRIX. Dra zal uw vader hier zijn. PH. Zonder boosheid, 't is Ariadne's vader.

NUTRIX. *(Zich werpende aan de voeten der koningin):* Bij deze zilveren haren mijns ouderdoms smeek ik u, bij mijn hart, door zorgen afgetobd, bij de borst die u voedde bid ik u: onderdruk uw liefde en kom u zelf te hulp! Wie wil genezen worden, is reeds ten deele genezen. —

PHAEDRA. *(Na eenig peinzen):* Nog weet ik, wat ik mijn afkomst verschuldigd ben, en is niet alle gevoel van schaamte uit mijn gemoed verdwenen. Beste oude, ik gehoorzaam u. De liefde, die zich niet wil laten leiden, moet onderdrukt worden. Mijn goede naam, ik zal u niet laten bezoedelen. Hier is maar één weg, één middel om het ongeluk te ontvluchten. Laat ik mijn echtgenoot volgen in het schimmenrijk en door mijn dood de schande voorkomen.

NUTRIX. Mijn kind, bedwing den storm van uw teugelloos hart, beheersch uw onstuimigheid! Juist daarom verdient gij, meen ik, te leven, omdat gij in uw eigen oogen den dood verdient.

PHAEDRA. Vast besloten ben ik tot den dood. Slechts zoek ik naar den weg. Zal ik door een strop een einde aan mijn leven maken of mij in het zwaard storten of mij van Pallas' burcht in den afgrond werpen?

NUTRIX. Moet ik, oude vrouw, het toelaten, dat gij aldus door zelfmoord omkomt? Staak dat waanzinnig bedrijf!

PHAEDRA. Wie besloten heeft te sterven en sterven moet, hem kan geen overweging van den dood terughouden. Laat ik dus mijn hand wapenen om mijn kuischheid te beschermen.

NUTRIX. Meesteres, eenige troost van mijn afgesloofde jaren, indien de hartstocht, die u vervult, zoo onstuimig woedt, stoor u dan niet aan uw goeden naam! De Faam is der waarheid maar half genegen. Zij vergoelijkt het kwade en verkleint het goede. Laat ik mijn kracht beproeven, om dien ernstigen, onhandelbaren jonkman te winnen. Mij is de taak, den weg te vinden tot dat ruwe hart, en dat stroeve, onvriendelijke gemoed te buigen.

(Phaedra en de Nutrix begeven zich in het paleis.)

DERDE TOONEEL.

Koorzang der Cretensische vrouwen.

Godin, uit het woeste schuim geboren, die beide Cupido's hun moeder noemen, hoe zeker treft de boog, waarmee die dartelende, lachende knaap zijn pijlen bestuurt! De wonde, die hij toebrengt, vertóont geen breede opening, maar dringt diep in het binnenste en verteert het hart. Die knaap kent geen rust: onvermoeid stort hij zijn pijlenregen over de gansche aarde uit. Zoowel het land, dat de zon ziet opgaan, als de kusten aan de westerkim gelegen, zoowel de streken onder den verzengenden Kreeft als de ijsvlakten onder de Parrhasische Berin, waar de bewoners eeuwig zwerven, zij alle kennen dezen gloed. Jonge mannen doet Amor in hartstochtelijke liefde ontbranden, bij afgeleefde grijsaards wekt hij het uitgedoofde vuur, het hart der maagd doet hij ongekend kloppen, goden gebiedt hij den hemel te verlaten, om als menschen vermomd op aarde te wonen.

⟨Uit liefde voor Admetus'[1])⟩ weidde Phoebus als hoeder van het Thessalisch vee ⟨des konings⟩ kudde. De citerpen legde hij ter zijde en riep met de dubbele herdersfluit zijn ossen bijeen. Hoe dikwijls heeft zelfs de wolkenverzamelende god ⟨Jupiter⟩ een gedaante zijner onwaardig aangenomen. Nu eens werd hij een vogel en sloeg zijn blanke vleugels uit, zoeter zingend dan de stervende zwaan. Dan weer ⟨werd hij⟩ een dartele jonge stier, stootend met zijn kop, die voor het spel der meisjes zijn rug aanbood, en zijn hoeven als buigzume riemen gebruikend, de borst tegen den stroom in, de golven zijns broeders, zijn nieuw rijk, ⟨doorkliefde en⟩ de baren temde, angstig drager van zijn geroofden schat.

In liefde ontstak ook de godin, die 's nachts de wereld bestraalt. Zij verliet haar baan en gaf haar glanzenden wagen aan haar broeder, om dien op andere wijze te besturen. Toen leerde deze het nachtelijk tweespan

[1]) Volgens een andere overlevering: „voor Admetus' dochter", Pauly-Wissowa I 378.

mennen en zich in korteren boog bewegen, terwijl de assen trilden door den zwaarderen ⟨last des⟩ wagens. De nacht behield niet langer zijn gewonen tijd, de dag keerde met laten opgang in het oosten terug.

De zoon van Alcmene legde zijn pijlkoker en zijn dreigende, geweldige leeuwenhuid af. Hij liet zich de ringen, versierd met smaragden, aan de vingers steken en zijn woeste haren ordenen. Hij omwond zijn beenen met gouden spangen, bezet met paarlen, knelde zijn voeten in gele muilen, en met de hand, waarin hij eertijds de knots droeg, spon hij de draden, snel de spoel bewegend.

Het Perzische land en Lydië, trotsch op zijn rijk gebied, hebben ⟨Hercules⟩ de huid van den grimmigen leeuw zien afleggen en om zijn schouders, waarop eenmaal het hooge hemelpaleis gerust had, den fijnen, uit Tyrische stof geweven mantel ⟨zien slaan⟩.

Dat vuur is van hemelschen oorsprong — gelooft hen, die het zengde — en al te machtig. Waar de aarde door de diepe zee omgord wordt, waar de lichtende sterren zich aan den hemel bewegen, dat alles is het rijk van den hardvochtigen knaap, wiens schichten zelfs den koning der zee, den vader der Nereïden, in de diepte der golven bereiken, zonder dat hij door de zee den gloed kan blusschen.

⟨Ook⟩ het vogelenheir voelt de macht der liefde; door Venus gedreven, onderneemt de stier moedig den krijg voor gansch de kudde, zelfs schichtige herten verlangen naar den strijd, indien zij ⟨den mededinger⟩ bij hun wijfjes duchten. Punische leeuwen schudden hun manen, wanneer Amor in hen gevaren is, en geven door hun gebrul het bewijs van de drift, die in hen woelt.

Dan huivert de gebruinde Indiër voor den gestreepten tijger, dan wet het everzwijn zijn verwondende tanden, terwijl zijn bek geheel met schuim bedekt is. Dan zucht het woud van dof en wild gesteun. Dan raast het bronstig monster in de woeste zee, ja zelfs de Lucaansche os ⟨toont zijn tochtigheid⟩.

Amor eischt de geheele natuur voor zich op: niets is van zijn dienst vrijgesteld, en als h ij het beveelt, verdwijnt alle haat. Oude vijandschap zwicht voor de liefde.

Wat zal ik meer zingen? Liefde verwint de booze stiefmoeder.

(*Tot de Nutrix, die uit het paleis treedt*).

O voedster, zeg ons, wat tijding gij brengt. Hoe is de toestand onzer koningin? Weet zij haar hartstocht te beheerschen?

TWEEDE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

Koor, Nutrix, later Phaedra.

NUTRIX. Er is geen hoop, dat zulk een leed verzacht kan worden. Dit heilloos vuur valt niet te blusschen. ⟨De koningin⟩ wordt door stillen gloed verteerd, en de liefde in haar binnenste, ook al wordt zij verheimelijkt, verraadt zich op haar gelaat. Uit haar oogen flikkert een vuur, en haar ingevallen wangen toonen, hoe zij het daglicht schuwt. Weifelend, wil zij geen oogenblik hetzelfde. Een onbestemde pijn plaagt haar leden op allerlei wijze. Nu eens wankelen haar schreden en zijgt zij als een stervende neer. Ternauwernood kan zij met haar verslapten hals het hoofd opbeuren. Dan weer legt zij zich ter ruste, maar zonder dat de slaap haar oogen luikt, brengt zij den langen nacht met klachten door. ⟨Nauwelijks⟩ heeft zij zich ⟨door haar slavinnen⟩ laten oprichten, ⟨of aanstonds⟩ gelast zij weer, haar op het bed neer te leggen. Zij laat zich de haren losmaken en dan weer in orde brengen. Telkens wenscht zij wat anders, omdat zij den toestand waarin zij verkeert, niet kan verdragen. Om voedsel bekommert zij zich niet meer, noch om haar leven. Met onzekere schreden schrijdt zij voort, terwijl de krachten haar reeds begeven. Verdwenen is haar levendigheid, verdwenen het purperrood, dat haar schoon gelaat kleurde. Haar oogen, ⟨eenmaal⟩ aan Phoebus' fakkel herinnerend, hebben den glans van haar geslacht en haar vaderen verloren. Gelijkerwijs de sneeuw op den Taurus, door warmen regen doorweekt, wegsmelt, zoo vloeien de tranen

over haar gelaat en worden haar wangen aanhoudend door het dauwend vocht gedrenkt.

(De deuren van het paleis openen zich, waardoor Phaedra, op een rustbed gelegen, zichtbaar wordt. Slavinnen omringen haar).

Maar zie, het hoog paleis opent zich. De koningin, achterovergeleund op haar van goud schitterend rustbed, weigert in haar waanzin, zich in haar gewoon gewaad te kleeden.

PHAEDRA. Slavinnen, verwijdert dit scharlaken, met goud doorweven kleed! Weg met dat rood van de Tyrische purperslak, weg met de draden, die de Seren aan het eind der wereld van de takken rijven! Laat een kleine gordel mijn opgeschort kleed omknellen. Mijn hals zij zonder snoer! Geen sneeuwwitte steen, geschenk der Indische Zee, hange zwaar van mijn ooren neer! Mijn loshangend haar zij vrij van Assyrischen balsem! Laat het zoo, ongeordend, over mijn hals en schouders golven en bewogen door mijn snellen loop, fladderen in den wind. Mijn linkerarm zal den pijlkoker dragen, mijn rechterhand de Thessalische speer slingeren. Gelijk de Amazone, geboren aan den Tanaïs of de Maeotis, de koude Pontusstreek verliet en in dreunenden galop over het Attische land rijdend, haar ruiterscharen aanvoerde (in een wrong saamgebonden laat zij het haar op den rug hangen en een halvemaanvormig schild dekt haar zijde), aldus zal ook ik mij in het woud storten. *(De deuren van het paleis worden gesloten).*

KOOR. *(tot de voedster):*

Verban uw klachten! Droefheid baat de ongelukkigen niet. Wil ⟨liever⟩ de maagdelijke godin, de heerscheres der landouwen, gunstig voor u stemmen!

NUTRIX. *(staande met opgeheven handen aan het altaar van Diana):*

Koningin der wouden, die eenzaam het gebergte bewoont en de eenige zijt, die door de eenzame bergbewoners wordt aangebeden, wend deze droeve, dreigende voorteekens ten goede! Machtige godin van woud en bosch, helder gestarnte des hemels, sieraad van den nacht, die de wereld verlicht in afwisseling ⟨met uw broeder⟩, driestaltige Hecate, o sta ons bij en begunstig ons voornemen! Bedwing het harde gemoed van den somberen

Hippolytus, opdat hij willig ons het oor leene. Verteeder zijn gevoelloos hart! Laat hij leeren lief te hebben en wederliefde te verdragen! Buig zijn gemoed! Laat de norsche, balsturige, trotsche jongeling zich voor Venus verootmoedigen, gelijk het hem betaamt. Span hiervoor uw krachten in: dan moge uw gelaat in vollen lichtglans stralen, dan moogt gij de wolken doorbreken en in zuivere maangestalte uw weg vervolgen, dan mogen nimmer de tooverformulieren der Thessalische ‹vrouwen› de macht hebben, u af te halen van den hemel, terwijl gij door de donkere lucht uw span bestuurt, dan moge geen herder zich op uw gunsten beroemen! Kom, o godin, nu ik tot u bid, en verhoor mijn gebed.

(*Hippolytus van de jacht teruggekeerd, treedt op het altaar van Diana toe*).

Maar daar zie ik hem zelf het altaar van Diana met het gewone offer eeren, zonder eenig metgezel aan zijn zijde. — (*tot zich zelve*): Wat aarzelt gij? Het toeval heeft u tijd en plaats aangeboden. Nu moet gij list te baat nemen. — Zou ik bang zijn? Het is niet gemakkelijk een misdaad te ondernemen, die ons is opgelegd, maar wie de bevelen van zijn vorst vreest, legge alle eergevoel af of banne het uit zijn hart. Schaamte is een slechte dienaar van des konings bevel.

TWEEDE TOONEEL.

Nutrix, Hippolytus.

HIPP. Waarom, getrouwe voedster, sleept gij, oud en vermoeid, uw wankele schreden hierheen, met bewolkt voorhoofd en bedroefd gelaat? Er is toch niets aan mijn vader overkomen? En ook Phaedra en haar zonenpaar zijn toch welvarend?

NUTRIX. Laat uw vrees varen! Het land is in voorspoedigen staat, en het huis des konings bloeit en is krachtig, dank zij de gunst van het lot. Maar gij, wees in dezen voorspoed wat zachter gestemd, want mijn zorg om u maakt mij angstig en bekommerd, omdat gij u zelf met zware straffen pijnigt, eigen geluk verstorend. Wien het noodlot

drukt, hem is te vergeven, dat hij zich ongelukkig voelt, maar wie uit eigen beweging willens en wetens zich aan het leed overgeeft en zich zelven kwelt, hij verdient het geluk te derven, waarvan hij niet weet te genieten. Ontspan veeleer uw geest, gedachtig aan uw jeugd. Verhef de toorts in feestnacht en laat Bacchus u van zware zorgen bevrijden. Geniet uw leven: snel ijlt het voort. Nu is uw hart gevoelig, nu is Venus u, den jongeling, welgezind. Laat jubelen uwe borst! Waarom ligt gij op het leeg en eenzaam bed? Maak een einde aan zulk een droevige jeugd! Storm nù het leven in en vier de teugels, laat niet toe, dat de beste dagen u ontglippen! De godheid bakende de plichten van elken leeftijd af en voerde 's menschen leven geleidelijk van trap tot trap. Blijmoedigheid past den jongeling, een ernstig voorhoofd den grijsaard. Waarom tuchtigt gij u zelven en doodt gij den rechten aard? Dat graanveld zal den landman rijke winste brengen, dat, jong nog, welig opschiet met tierige halmen, en die boom zal met hoogen top ver boven het woud uitsteken, dien geen kwaadwillige hand geknot heeft of geschonden. Alzoo verwerft de rechtschapen geest zich eerder lof, mits frissche vrijheidslucht de edele inborst voedt. Zult gij dan norsch van zin, zonder het leven te kennen, zonder Venus te dienen, een droeve jeugd in het woud doorbrengen? Gelooft gij, dat deze taak aan mannen opgelegd is,
om last en leed te dragen, paarden in de renbaan te
temmen en oorlogen te voeren, ‹zoo› wreed door het
475 bloed, dat Mars vergiet? Op hoe velerlei wijze sleept de
476 dood het menschdom ten grave en dunt zijn rijen! De
466 zee, het staal, list en bedrog! — Daarom heeft de
467 groote schepper van het heelal, daar hij zag, hoe roofziek
468 de handen van het Fatum zijn, gezorgd, dat hij altijd
477 door nieuw kroost het verlies herstelde. Maar gesteld dat
478 die doodsoorzaken ontbraken: ‹zoo wij handelen als gij›,
gaan wij door eigen toedoen onzen ondergang tegemoet.
Indien de jeugd het echteloos leven kiest en onvrucht-
479 baar blijft, zal de wereld, die gij voor u ziet, slechts
480 éénen menschenleeftijd duren en dan in het niet ver-
469 zinken. Laat (ik stel 't geval) Venus, die het uitgeput
470 geslacht aanvult en herleven doet, laat zij zich uit de

471 wereld terugtrekken: dra zal de aarde verlaten liggen,
472 afzichtelijk en met vuil bedekt; de zee zal ledig zijn,
473 zonder een enkelen visch; de hemel zonder vogel, het
474 woud zonder wild, en alleen de winden zullen zich door
481 de lucht een weg banen. Volg daarom de natuur als
leidsvrouw in uw leven, begeef u dikwijls in de stad en
zoek het gezelschap uwer medeburgers.

HIPP. Geen leven is vrijer en minder voor de ondeugd toe-
gankelijk, geen leven houdt beter de oude zeden en
485 gewoonten in eere dan het leven, dat ons de stad ver-
laten en het woud verkiezen doet. Wie, rein van hart,
het gebergte tot zijn woning wijdde, dien prikkelt geen
waanzinnige hebzucht, geen wufte liefde van het volk.
Noch het gepeupel, den braven trouweloos gezind, noch ver-
490 derfelijke nijd, noch brooze gunst ⟨verstoort zijn rust⟩.
Hij is geen slaaf van het koningschap, noch streeft hij,
op heerschappij belust, naar ijdele eer of vergankelijke
macht. Hij is vrij van hoop en vrees. Geen booze, nijdige
afgunst knaagt aan zijn hart met besmettenden beet. Hij
kent de misdaden niet, die welig in de bevolkte steden
495 opschieten. Hij vreest niet door zijn slecht geweten voor
elk geluid. Hij spreekt niet de taal der huichelaars. Hij
is geen rijkaard, die met duizend zuilen zijn dak laat
stutten, of een verkwister, die de balken ⟨der zoldering⟩
met een dikke laag van goud laat beslaan. Geen breede
stroom van bloed bevochtigt zijn altaar, geen honderd
500 ossen, wit als sneeuw, met offermeel bestrooid, buigen
voor hem den nek, maar *zijn* rijk is het *vrije veld*
en onder den *open hemel* dwaalt hij rond, het geweten
rein. Slechts aan het *wild* weet hij listen en lagen te
leggen, en, is hij door zwaren arbeid vermoeid, dan ver-
kwikt hij zijn lichaam door een bad in den helderen
505 Ilisus. Nu eens neemt hij zijn weg langs den oever van
den snellen Alpheüs, dan weer doorkruist hij de dichte
plekken van het hooge woud, waar de koude Lerna het
licht laat dringen door haar zuiver water, en ⟨betreedt
hij⟩ de oorden der stilte. Hier weerklinkt slechts het
geluid der klagende vogels en trillen de esschen en oude
510 beuken, zacht door den wind bewogen. Het is hem een
genot, aan den oever van den kronkelenden stroom zich

neer te vlijen of op de naakte zoden een zachten slaap
te genieten, waar een rijke bron haar water ⟨klaterend⟩
nederstort of de beek, zich reppend door de pas-ontloken
515 bloemen, een zacht gemurmel laat hooren. Vruchten, van
den boom geschud, stillen zijn honger, en aardbeziën,
van de struikjes geplukt, bieden hem een gemakkelijk te
verwerven spijs. Ver weg te vluchten van weelde en
overdaad is zijn sterkst verlangen, want de gouden beker,
waaruit de grooten der aarde drinken, is vol zorgen.
Welk een genot is het, blootlijk met de hand water uit
520 de bron te scheppen! Vaster is ook de slaap, die hem
overvalt, als hij zonder zorgen zijn leden op het harde
rustbed uitstrekt. Hij tracht niet snoodelijk in een afgelegen
deel van het huis of in een donker slaapvertrek zijn
schelmstuk te volvoeren of verschuilt zich vol vreeze in
het doolhof van kamers. Naar *lucht* en *licht* streeft
525 hij, en de *hemel* is de getuige van zijn leven. Aldus
hebben (geloof ik) de eerste menschen bij het begin der
wereld te zamen met de goden ⟨op aarde⟩ geleefd. Zij
waren nog van geen blinde begeerte naar goud vervuld.
Geen heilige steen verdeelde, als scheidsrechter, de
530 akkers onder het volk. Nog geen schepen kliefden in
goed vertrouwen den Oceaan. Ieder kende slechts
zijn eigen zee. Niet met een hoogen wal en talrijke
torens hadden de steden zich de lendenen omgord. Geen
krijgsman nam het wreede wapen ter hand, geen blije
535 was nog gespannen, om de gesloten poorten met zware
steenen te verbrijzelen, en de aarde, niet tot heeredienst
gedwongen en door het ossenspan beploegd, verduurde
geen slavernij, maar de akkers uit zich zelf vruchtbaar,
voedden ongevraagd den mensch. Het woud bood zijn
natuurlijken rijkdom, de schaduwrijke grot een natuurlijke
540 woning aan. Maar deze vrede is door goddeloos winst-
bejag, door teugellooze drift en door den wellust, die de
harten ontvlamt en prikkelt, verbroken. Toen kwam de
bloedige dorst naar heerschappij: de kleinere werd een
prooi van den grootere en geweld gold in plaats van
recht. Toen begon men eerst enkel met de vuist te
545 strijden en wendde steenen en onbehouwen takken als
wapenen aan. Nog ontbrak de lichte kornoeljehouten lans

met fijne punt, het zijdgeweer met lang lemmer en de helm, van verre wuivend met zijn paardenharen kam. Gramschap schiep deze wapenen. De krijgsgod Mars vond nieuwe kunsten uit en duizenden wegen tot den dood. Zoo werden alle landen door het gestorte bloed gedrenkt; rood kleurde zich de zee. Misdaden, eindeloos in tal, drongen in alle huizen door; geen zonde of zij werd bedreven: broeder door broeder vermoord, ouder door de hand van zijn kind geveld, echtgenoot door het staal van zijn vrouw getroffen, kinderen door eigen goddelooze moeders omgebracht. — Maar de v r o u w gaf tot alle kwaad den stoot. Zij dacht de misdaden uit en legde op het hart beslag. Door h a a r ontucht zijn zooveel steden in asch gelegd, voeren zooveel volken oorlog en zijn zooveel koninkrijken ten val, inwoners tot slavernij gebracht. Om van andere ⟨vrouwen⟩ te zwijgen, alleen reeds Aegeus' gemalin, Medea, maakt de vrouwen tot een vervloekt geslacht.

NUTRIX. Waarom geeft gij a l l e vrouwen de schuld van hetgeen een enkele misdreef?

HIPP. Ik verfoei, verafschuw, ontvlucht, vervloek ze a l l e. Laat het mijn inzicht zijn, mijn geaardheid, een booze geest in mij: de vrouwen te haten is mijn leuze. Eer zult gij vuur met water vermengen, eer zal de gevaarlijke Syrtis den schepen een veilige reede aanbieden, eer zal Tethys uit de verre Westerzee den lichtenden dag doen verrijzen, eer zullen de wolven den herten hun muil vleiend toesteken, eer i k, mij gewonnen gevend, een vrouw mijn hart zal schenken.

NUTRIX. Dikwijls heeft Amor den halsstarrigen zijn breidel aangelegd en haat ⟨in liefde⟩ doen verkeeren. Aanzie het rijk uwer moeder! ⟨Zelfs⟩ die trotsche Amazonen voelen ⟨den druk van⟩ Venus' juk. Dat kunt g ij getuigen, de eenige z o o n uit haar geslacht.

HIPP. Dit is mijn eenige troost bij het verlies van mijn moeder, dat ik n u a l l e vrouwen mag haten.

NUTRIX. Gelijk een harde rots, van alle kanten ⟨bestormd⟩ onwrikbaar den golven weerstand biedt en de tartende stortzeeën ver terugslaat, aldus versmaadt ⟨deze man⟩ mijn woorden.

(Phaedra komt uit het paleis).

Maar zie, ijlings snelt Phaedra ⟨uit het paleis⟩, ongeduldig om langer te wachten. Wat zal ons thans gebeuren? Waarheen zal haar waanzin zich keeren?

(Phaedra stort plotseling ter aarde; Hippolytus en de voedster snellen toe).

Plotseling valt zij onmachtig ter aarde. Een lijkkleur overdekt haar gelaat. — Richt uw oogen op, spreek, spreek! Zie, mijn kind, uw Hippolytus houdt u in zijn armen.

DERDE TOONEEL.

Phaedra, *Hippolytus*, *Nutrix* *(de laatste verwijdert zich spoedig van het tooneel).*

PHAEDRA. *(weer tot zich zelve komend)*: Wie hergeeft mij aan mijn smart en brengt den zwaren tweestrijd in mijn hart terug? O, hoe goed was het mij, toen ik mijn bezinning verloren had!

HIPP. Waarom tracht gij het zoet geschenk voor het u hergeven leven te ontvluchten?

PHAEDRA. *(tot zich zelve)*: Wees moedig, mijn ziel, beproef, volvoer uw opdracht. Spreek uw woorden met kracht en zonder angst uit! Wie met vreeze vraagt, lokt de weigering uit. Een groot deel van mijn misdaad heb ik reeds vroeger begaan. Te laat komt nu mijn gevoel van schaamte. Zondig was reeds mijn liefde. Breng ik thans, wat ik ondernam, geheel ten uitvoer, dan zal ik misschien nog mijn misdrijf kunnen verbergen door het den naam van huwelijk te geven. Sommige m i s daden zijn door het welslagen tot schoone daden geworden. — Welaan, mijn ziel, gewaagd! — *(luide tot Hippolytus)*: Zoudt gij, bid ik u, een oogenblik naar mij willen luisteren, zonder dat iemand ons hoort? Zoo er nog één van uw makkers hier is, laat hem dan heengaan!

HIPP. Zie deze plaats is vrij van iederen getuige.

PHAEDRA. Maar mijn mond weigert den doorgang aan de woorden, die bijna reeds op mijn lippen zweven. Een groote kracht drijft mij tot spreken, maar een nog grootere

houdt mij tegen. U allen, goden des hemels, roep ik tot getuigen, dat ik, dat wat ik wil ....

HIPP. Is er iets, wat uw hart wenscht te uiten, maar het niet kan?

PHAEDRA. Lichte zorgen spreken, zware blijven stom.

HIPP. Vertrouw uw zorgen aan mijn ooren toe, o moeder!

PHAEDRA. Moeder? Die naam is trotsch en klinkt al te hoog. Bij mijn gevoelens past een meer eenvoudig woord. Noem mij zuster, Hippolytus, of uw dienstmaagd, ja liever dienstmaagd, ⟨want⟩ elke dienstbaarheid wil ik dragen ⟨om uwentwil⟩. Indien gij mij beveelt, over hooge sneeuw te gaan, zal het mij niet verdrieten, den bevrozen bergrug van den Pindus te betreden. Indien gij mij gelast, mij midden door het vuur en de vijandelijke scharen een weg te banen, zal ik niet aarzelen, mijn borst te ontblooten voor de opgeheven zwaarden. — Aanvaard den schepter, dien ⟨uw vader mij⟩ opdroeg, en neem mij als uw slavin tot u! Het is niet de taak eener vrouw, de heerschappij in de steden te handhaven, maar gij, die in den bloei uwer krachtige jeugd zijt, gij moet met sterke hand, als erfgenaam uws vaders, over de burgers heerschen en mij als slavin en smeekelinge in uw armen en onder uw hoede nemen. Heb deernis met een weduwe! ....

HIPP. De oppergod wende dit booze voorteeken af! Aanstonds zal mijn vader behouden terugkeeren.

PHAEDRA. Voor hem, die eenmaal deze aarde verlaten heeft, stelt de vorst van het vasthoudend schimmenrijk en van den zwijgenden Styx geen weg naar boven open, en zal hij dan den roover van zijn gade laten ontsnappen? Of het moest zijn, dat ook Pluto, onverschillig voor liefde, rustig nederzit?

HIPP. De goden zullen mijn vader, rechtvaardig als zij zijn, tot ons terugvoeren, maar zoolang zij dezen wensch nog niet verhoord hebben, zal ik mijn dierbare broeders beschermen met de liefde, die ik hun verschuldigd ben, en zal ik alles in het werk stellen, dat gij niet meent weduwe te zijn. Ik zal voor u de plaats van mijn vader innemen.

PHAEDRA. *(ter zijde)*: O, lichtgeloovige hoop van het minnend hart, o bedriegelijke Amor, zijn mijn woorden voldoende geweest? Met gebeden zal ik thans tot hem gaan. —

(luide) Heb medelijden, verhoor het gebed van een hart, dat zich niet durft uiten. Ik wil spreken, maar ik schaam mij.

HIPP. Wat is dat voor een leed, waarvan gij spreekt?

PHAEDRA. Een leed, waarvan men nauwelijks kan gelooven, dat het aan een stiefmoeder overkomt.

HIPP. In dubbelzinnige taal geeft gij mij raadselen te hooren. Spreek ronduit!

PHAEDRA. Een liefdegloed verzengt mijn krank gemoed. Diep in mijn binnenste brandt een wild vuur, dat ongemerkt dóórdringt in mijn aderen, snel als de vlam, die zich om het hooge houtwerk kronkelt.

HIPP. Het is toch een reine liefde voor Theseus, die u zoo hartstochtelijk spreken doet?

PHAEDRA. Hippolytus, ⟨neen⟩ zoo is het: dat vroegere gelaat van Theseus heb ik lief, dat hij eenmaal als jongeling bezat, toen het eerste dons zijn frissche wangen sierde en hij de donkere woning van het Cnosisch monster bezocht en den langen draad langs het kronkelend pad oprolde. Hoe schitterend was hij toen! Zijn haar was met een heiligen band omwonden, een zedige blos kleurde zijn jeugdig gelaat. Krachtige spieren scholen onder de zachte welving zijner armen. Zijn aangezicht was dat van uw Phoebe of van mijn Phoebus, of liever het uwe. Ja, zoo, zoo was hij, toen hij zelfs zijn vijand bekoorde, zoo fier droeg hij zijn hoofd. Maar in u blinkt nog meer de natuurlijke schoonheid uit. In u leeft uw vader geheel, maar toch hebt gij evenzeer deel aan het koude schoon uwer ongenaakbare moeder. Op uw Grieksch gelaat vertoont zich de noordsche strengheid. Zoo gij met uw vader de zee van Creta waart binnengeloopen, dan zou mijn zuster liever voor u den draad gesponnen hebben. U, mijn zuster, in welk deel van het hemelgewelf gij ook als sterre fonkelt, u roep ik aan, want mijn lot is het uwe gelijk. Eén heerschershuis bracht twee zusters in zijn macht: de vader u, de zoon mij. *(Zij werpt zich aan de voeten van Hippolytus)*.

Zie, als smeekelinge ligt een koningsdochter aan uw voeten. Door geen smet bezoedeld, ongerept, onschuldig offer ik mijn eer aan u alleen. Zonder aarzeling heb ik

mij tot deze bede verlaagd. Deze dag zal een einde maken aan mijn leed òf . . . . aan mijn leven. Heb deernis met de vrouw, die u lief heeft!

HIPP. Groote koning der goden! Hoort gij deze schandelijke taal zoo onverschillig aan? Aanschouwt gij dat zoo lankmoedig? Wanneer zult gij dàn uw bliksem met uw geweldigen arm slingeren, indien nu de hemel helder blijft? ‹Thans› moge de gansche aether donderend instorten en het licht onder donkere wolken verbergen, ‹thans› mogen de sterren op haar weg terugkeeren en in tegenovergestelde richting haar schuine baan beschrijven. Gij, hoofd van het starrenheir, stralende Titan, aanschouwt gij de zonde van uw nageslacht? Verberg uw licht en vlucht in de duisternis! Waarom, heerscher van goden en menschen, is uw rechterhand werkeloos en staat de wereld niet in vlammen door uw drietongige fakkel? Laat uw donder op mij neerdalen! Doorboor mij! Laat het snelle hemelvuur mij doordringen en verzengen! Ik ben schuldig, ik heb verdiend te sterven: ik heb mijn stiefmoeder liefde ingeboezemd. — ‹Maar› verdien ik dan, het slachtoffer te worden van een overspelige vrouw? Ben ik alleen in uw oogen een gemakkelijke prooi voor zulk een gruweldaad? Is dat het loon van mijn strengheid? O gij, die in boosheid het gansche vrouwelijke geslacht overtreft, nog slechter ‹zijt gij› dan uw moeder. Zij heeft zich zelve alleen door haar ontucht bezoedeld en toch — de geboorte van het tweestaltig wezen bracht haar lang verzwegen misdaad aan het licht, daar het kind, tegelijk mensch en dier, door zijn stierekop haar snoodheid verried — en die moederschoot bracht u ter wereld. O drie- en vierwerf gelukkig het lot dergenen, die door haat en list ‹van een stiefmoeder› omgebracht, uit den weg geruimd, vermoord zijn! U, vader, benijd ik: deze vrouw is nog grooter, ja grooter kwaad dan uw Colchische stiefmoeder.

PHAEDRA. Nu begrijp ik het noodlot van mijn geslacht. Wij streven naar hetgeen wij behooren te schuwen, maar . . . ik ben mij zelve niet meester. (*hartstochtelijk tot H.*): Zelfs door het vuur en over de razende zee zal ik u volgen, over rotsen, door rivieren en wilde bergstroomen.

Waarheen gij uw schreden zult richten, ik laat niet van u af, waanzinnige die ik ben. — Nogmaals, trotschaard, val ik u te voet en omklem uw knieën.

HIPP. Weg met je onreine handen van mijn kuisch lichaam! (*Phaedra slaat haar armen om H.*) Wat is dat? Zij durft mij zelfs omhelzen? Mijn zwaard! Opdat het doet sterven, wie het verdient. (*Hij grijpt haar hoofd*). Zie, bij de haren heb ik dat schaamteloos hoofd met mijn linker ‹vastgegrepen en› van mij afgekeerd. O Diana, nooit is gerechter bloed op uw altaar geplengd.

PHAEDRA. (*met zachte stem*): Hippolytus, nu vervult gij juist mijn vurigsten wensch; gij geneest mijn waanzin. Dat is meer dan ik had kunnen hopen, dat ik door uw hand zal sterven en mijn eer ongerept blijft.

HIPP. Weg van mij! (*hij laat Ph. los en stoot haar van zich*). Leef dan, van mij ontvangt gij niets ‹zelfs niet den dood›, (*hij werpt zijn zwaard van zich*) en laat dit mijn zwaard, besmet als het is, niet langer de reinheid van mijn lichaam bezoedelen! Welke Tanaisstroom, welke Maeotiszee in der barbaren land, zich in den Pontus stortend, zal mij met haar water van deze smet schoonwasschen? Zelfs de machtige Neptunus kan met zijn ganschen Oceaan deze gruweldaad niet verzoenen. O bosschen, o heerlijke jacht! (*H. snelt weg*).

NUTRIX. (*uit het paleis tredend en haar op den grond liggende meesteres naderend; eerst tot zich zelve, dan tot het publiek*): Ons misdrijf is ontdekt. Wat zijt gij verbluft en traag, mijn ziel? — Laat ons de misdaad op Hippolytus wentelen en hem van verkrachting aanklagen! Misdaad moet met misdaad bedekt worden. Het veiligste is aan te vallen, als men bang is. Wie zal kunnen getuigen, of wij de daad bestonden of wel het slachtoffer werden van ‹eens anders› euvelmoed: geen oog zag onze schuld. — (*luide*): Atheners, hulp! Hulp, trouwe stoet van dienaren! Hippolytus, die schandelijke eereroover, randt ons aan, belaagt, bedreigt ons met den dood, verheft zijn zwaard tegen de angstige ‹Phaedra,› ‹mijn› zedige ‹meesteres›. — Ah, daar maakt hij zich ijlings uit de voeten en laat in zijn verbijstering en haastige vlucht zijn zwaard achter. (*Zij raapt het zwaard op*). Dit bewijsstuk van zijn schan-

delijke aanranding willen wij bewaren. (*tot de toegesnelde Atheners*) Tracht eerst deze bedroefde vrouw weer tot haar zelve te brengen, maar laat haar hoofdhaar, losgerukt en verward als het is, ⟨zoo⟩ blijven, ten bewijze van het gepleegd geweld. Meldt het gebeurde in de stad!

(*tot Phaedra*) Kom tot u zelve, koningin!. Waarom verscheurt gij uw gewaad en ontvlucht gij aller aanblik? De wil, niet het lot, rooft een vrouw haar eer. (*De Nutrix geleidt haar meesteres in het paleis*).

KOOR.

Hij is gevlucht — gelijk een razende storm — sneller dan de wolkenverzamelende Corus — sneller dan een verschietende star, die door de winden gedreven, een lange lichtstreep beschrijft.

Indien de Faam, bewonderaarster der oude tijden, de schoonheid van vroegere eeuwen met de uwe, ⟨Hippolytus⟩, vergelijkt, dan blinkt uw kloeke gestalte daarboven uit, zooals de blozende Phoebe met volle schijf helderder straalt, wanneer zij haar horens tot één licht vereenigd heeft, op den voortsnellenden wagen gezeten, den ganschen nacht haar gelaat laat schijnen en den glans der sterren doet verbleeken. Aan u gelijk is Hesperus, de brenger der schemering, de bode van den nacht, wanneer hij oprijst uit de golven der zee, of de duisternis verdrijft en als morgenster terugkeert.

Bacchus, zoon van het thyrsusdragend Indië, jongeling met uw immer lange lokken, die den tijgers met uw wijnrankenspeer schrik inboezemt en uw hoornendragend hoofd met een mijter omsluit, uw zacht haar is niet schooner dan het borstelige van Hippolytus. Wees niet in te groote vereering voor uw eigen gelaat! Onder alle volken is de sage verbreid, wien Phaedra's zuster boven Bromius heeft gesteld.

Schoonheid, twijfelachtig bezit der stervelingen, kortstondige gave van een kleine spanne tijds, hoe snel vliedt gij heen met vluggen voet! Niet zóó snel doet de hitte van den gloeienden zomer de weiden, met nieuwe lentebloemen prijkend, verdorren — den zomer, als de zon

stille staat, de middag alles verzengt en de nachten in korten ommegang haastig ten einde spoeden —; niet zóó snel kwijnen de leliën met haar bleeke bladerkroon weg, als de bevallige lokken het hoofd van den jongeling begeven en de glans, die van zijn teere wangen straalde, geroofd wordt. Geen dag die niet iets aan de schoonheid van het lichaam ontneemt. Schoonheid is vergankelijk. Welke wijze zal zoo broos een goed vertrouwen? Geniet van uw bezit, zoolang het u geoorloofd is! Ongemerkt ondermijnt u de tijd, en ieder volgend uur is erger dan hetwelk voorafging.

Wat zoekt gij de eenzaamheid? Niet veiliger is de schoonheid in afgelegen oorden. U zal in het stille woud, wanneer de zon ter middaghoogte staat, de dartele schare der ondeugende Najaden omsingelen, want zij zijn gewoon, schoone jongelingen in haar bronnen op te sluiten. U zullen de Dryaden, die ⟨zelfs⟩ op de zwervende Satyrs in het gebergte aanstormen, in uw slaap belagen. Op u zal de maan (het hemellicht dat na de oude Arcadiërs geboren werd) uit de wereld der sterren nederblikken en haar blanken wagen niet verder kunnen besturen. Nog onlangs overtoog een blos haar gelaat, zonder dat eenige donkere wolk zich voor haar lichtend aanschijn geplaatst had. Wij waren bezorgd over de onrust der godin, en in den waan verkeerend, dat zij door tooverspreuken van Thessalische vrouwen uit haar baan gerukt werd, sloegen wij op de klinkende bekkens. Maar gij waart de oorzaak van haar lijden en haar toeven. *U* zag de godin van den nacht en staakte haar snellen tocht.

Koude spare uw gelaat! Zelden stelle het zich bloot aan de hitte der zon! Dan zal het blinken, schitterender dan Parisch marmer. Hoe bekoorlijk is het gelaat, waaruit mannelijke flinkheid straalt, terwijl de gewichtige ernst in den zwaren wenkbrauw zetelt. Gij moogt uw schitterenden hals met dien van Phoebus vergelijken. Hem bedekken en sieren de lokken, golvend over zijn schouders in ongebonden staat, maar dat borstelig hoofd, dat korte, ongeordend haar is uw schoon. Gij moogt het opnemen tegen de ruwe, strijdlustige goden en zult hen door uw kracht en lichaamsbouw overwinnen, want hoewel gij jon-

geling zijt, evenaren uw spieren die van Hercules en is uw borst breeder dan die van den oorlogsgod. Lust het u, het hoornvoetig ros te berijden, dan zult gij met meer behendigheid dan Castor den Spartaanschen Cyllarus besturen. Span met uw voorste vingers den riem van uw speer en slinger haar uit alle macht: zóó ver zullen zelfs de Cretensen met hun dunnen pijl niet schieten, hoe ervaren ook in het treffen van het doel, of indien gij als de Parth uw pijlen in de lucht wilt schieten, zal er geen zonder een vogel op aarde nederdalen, maar alle, in het warme ingewand gedrongen, zullen u buit midden uit de wolken aanbrengen.

Zelden rustte op der mannen schoonheid zegen (zie op het verledene!), maar moge u bij uitzondering een welgezinde god beveiligen! Moge eenmaal uw edele gestalte het beeld van den afgeleefden ouderdom vertoonen!

Waartoe is de dolle hartstocht eener vrouw niet in staat? Schandelijke aantijgingen verzint zij tegen dezen onschuldigen jongeling. Door zich de haren uit te rukken tracht zij geloof te vinden ⟨voor haar leugen⟩. Zij vernielt haar gansche hoofdsieraad en bevochtigt haar wangen met tranen. Met al het bedrog, dat een vrouw eigen is, wordt een list gesmeed.

Maar wie is het, die daar nadertreedt, met koninklijke fierheid op het gelaat, het hoofd met trots omhoog gericht? Hoe toont zijn gelaat gelijkenis met den jeugdigen Pirithous [1]), ware het niet dat zijn wangen vaalbleek waren en zijn haar recht opstond door vervuiling en verwaarloozing. Hemel, het is Theseus zelf, die aan het aardrijk weergegeven is.

---

[1]) Damsté (Mnem. 1918, p. 199) leest hier: *ut ora iuveni paria Pittheo* (= Theseus) *gerit.*

DERDE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

Theseus.

THESEUS. Zoo ben ik eindelijk aan de oorden van den eeuwigen nacht, aan den hollen, duisteren schimmenkerker ontvlucht, maar ternauwernood kunnen mijn oogen het vurig verlangde daglicht verdragen. Reeds maait Eleusis voor de vierde maal de gaven van Triptolemus, reeds heeft Libra tot viermaal toe den dag aan den nacht gelijk gemaakt, sinds de onbestemde ellende van het mij onbekende lot mij te midden der rampen van dood en leven geketend hield. Want hoewel het licht voor mij was uitgedoofd, bleef toch nog één deel van mijn leven bestaan: het bewustzijn van mijn ongeluk. Verlossing bracht de Alcide, die, toen hij den helhond uit den Tartarus sleurde, ook mij tegelijk naar de bovenwereld medenam. Maar mijn verlamde moed mist zijn oude kracht, en mijn schreden wankelen. Ach, hoe zwaar viel het mij, uit de diepte van den Phlegethon omhoog te klimmen naar den ver-afgelegen aether en tegelijk den dood te ontvluchten en den Alcide te volgen.

Maar wat klagend geween trof mijn ooren? Men zegge het onbeschroomd! Rouw, tranen, smart en droeve jammerklacht zelfs op den drempel van mijn paleis? Dat zijn voorteekenen, geheel passend bij een gast, dien de onderwereld zond.

TWEEDE TOONEEL.

Theseus, Nutrix, later Phaedra.

NUTRIX. Vast staat bij Phaedra het besluit tot zelfmoord. Zij minacht onze tranen en zint op den dood.

THESEUS. Waarom wil zij sterven? Waarom, nu haar man teruggekeerd is?

NUTRIX. Dat is juist de reden, waarom zij haar dood wil verhaasten.

THESEUS. Uw duistere woorden verbergen een of ander groot geheim. Zeg ronduit, welke smart haar ziel terneder drukt?

NUTRIX. Aan niemand wil zij het openbaren. Diepbedroefd houdt zij haar geheim verborgen en is besloten, het leed, waardoor zij sterft, met zich in het graf te dragen. Maar ga voort, bid ik u, ga voort! Er is haast noodig.

THESEUS. Opent de gesloten poort van het koninklijk paleis! (*De poort wordt geopend; men ziet op den achtergrond Phaedra liggen op een rustbed, het zwaard van Hippolytus in de hand*). O mijn vrouw, wacht gij zoo de komst van uw man af en begroet gij aldus het gelaat van uw lang verbeiden gemaal? Ontdoe uw hand van dat zwaard, opdat ik van mijn ontsteltenis bekome, en vertel mij, wat u uit dit leven drijft!

PHAEDRA. Helaas, bij den schepter uwer heerschappij, grootmoedige Theseus, bij de inborst uwer zonen, bij uw terugkeer, bij mijn lichaam, dat weldra tot asch zal vergaan, — laat mij sterven!

THESEUS. Welke reden dwingt u te sterven?

PHAEDRA. Zoo ik de reden zeg, is mijn dood vruchteloos.

THESEUS. Niemand anders zal het hooren, ik alleen.

PHAEDRA. Een eerzame vrouw vreest alleen het oor van haar gemaal.

THESEUS. Spreek! Ik zal uw geheim trouw in mijn hart bewaren.

PHAEDRA. Wat gij wilt dat een ander zal stilhouden, zwijg daarover eerst zelf.

THESEUS. Gelegenheid tot sterven zal u niet gegeven worden.

PHAEDRA. Wie wil sterven, vindt altijd een weg tot den dood.

THESEUS. Zeg dan het misdrijf, dat gij met den dood moet boeten!

PHAEDRA. Dat ik leef.

THESEUS. Maar roeren dan mijn tranen u niet?

PHAEDRA. Men sterft den besten dood, wanneer men door de zijnen wordt beweend.

THESEUS. Zij volhardt in haar zwijgen, — Hier zijn slagen en boeien noodig! Dan zal die voedster wel vertellen, wat deze weigert uit te spreken. — (*tot zijn dienaren, wijzende naar de Nutrix*) Slaat haar in boeien en geeselt haar, totdat zij het geheim verraadt.

PHAEDRA. Neen, wacht! Ik zelf zal alles openbaren. (*Zij bedekt haar gelaat en weent*).

THESEUS. Waarom wendt gij bedroefd uw gelaat af en bedekt gij met uw kleed de tranen, die plotseling uit uw oogen wellen?

PHAEDRA. (*zich oprichtend*): U, vader der hemelingen, u roep ik tot getuige, ook u, trillende glans van aetherlicht, stamvader van mijn geslacht! Hij trachtte mij te verleiden, maar ik heb weerstand geboden aan zijn gebeên. Mijn hart is niet bezweken voor zwaard en bedreiging, maar mijn lichaam is verkracht. Die smet zal ik met mijn bloed uitwisschen.

THESEUS. Wie — zeg mij — was het, die onze eer vertrapte?

PHAEDRA. Dien gij het minst verdenkt.

THESEUS. Ik wensch te hooren, wie het is.

PHAEDRA. Dit zwaard zal het u zeggen, hetwelk de eereroover hier achterliet, toen hij plotseling door het alarm verschrikt, voor de toestroomende burgers op de vlucht ging.

THESEUS. (*het zwaard beschouwend*): Wee mij! Wat zien mijn oogen? Welk een monsterachtige daad! <Het is> mijns vaders <zwaard>, aan welks gevest het ivoren beeldwerk glanst, het erfstuk van het Atheensche vorstenhuis. — Maar hij, waarheen is hij gevlucht?

PHAEDRA. Deze dienaren hebben gezien, hoe hij vol angst vluchtte en zich ijlings uit de voeten heeft gemaakt.

THESEUS. O heilige kinderliefde! O bestuurder van het heelal en gij <Neptunus>, die het golvend rijk der zee beheerscht, <zeg mij>, waar is het vaderland van dien onverlaat, die schandvlek van een afgrijselijk geslacht? Heeft Griekenland hem grootgebracht of de Scythische Taurus en de Colchische Phasis? De afstammeling keert tot zijn oorsprong terug, de bastaard verloochent zijn afkomst niet. Dat is geheel en al de waanzinnige wellust van dat wapendragende volk, dat het echtverbond van Venus haat, maar het lichaam na langen kuischheidsstaat aan ieder prijsgeeft. Afzichtelijk geslacht, door geen wet van een beter land

beheerscht! Zelfs wilde dieren vlieden de bloedschande, en een onbewust gevoel van reinheid houdt de wetten van de soort in stand. — Waar is nu dat gelaat met zijn gehuichelde mannelijke waardigheid? Dat ruwe voorkomen, dat op het oude en ouderwetsche jacht maakte? Die droefgeestige, strenge gewoonten als van een ouden man, die ernstige opvattingen? O leven vol leugen, uw ware gevoelens houdt gij verborgen, en uw zwarte ziel bedekt gij onder een schoon gelaat. Schaamte is het masker van den onbeschaamde, kalmte van den vermetele, vroomheid van den goddelooze. Bedriegers huichelen waarheid, weekelingen gehardheid. En dan die verwilderde, kuische, ongerepte, ruwe bewoner van het woud! Hebt gij uw krachten voor *mij* gespaard? Wildet gij *mijn* huwelijk het eerst verstoren en door zulk een euveldaad toonen, dat gij man zijt? Nu dank ik den hemel, dat Antiope door mijn hand gevallen is en ik bij mijn nederdaling naar de gewelven der onderwereld, niet aan u uw moeder heb gelaten. — Vlucht dan verweg en ga in den vreemde van volk tot volk! Al houdt u ook de aarde aan het einde der wereld door den gordel des Oceaans van ons verwijderd, al bewoont gij ook het land onzer tegenvoeters, al zijt gij ook de huiveringwekkende poolstreken overschreden en hebt gij, voorbij het land van storm en grijze sneeuw, den kouden, loeienden, dreigenden, razenden Boreas achter u gelaten, geheel verscholen in de uiterste wijkplaats der aarde, ... toch zult gij voor uw misdaad boeten. Ik zal u steeds blijven vervolgen, naar welken schuilhoek gij ook vlucht. Hoe verwijderd, hoe afgesloten, hoe afgezonderd, hoe afgelegen, hoe ontoegankelijk uw ballingsoord ook zij, ik zal u bereiken, niets zal mij in den weg staan. Gij weet, vanwaar ik ben teruggekeerd. Waar mijn *wapenen* u niet kunnen treffen, daarheen zal ik mijn *vervloeking* slingeren. De god der zee, mijn vader, stond mij toe, driemaal een wensch te doen, dien hij vervullen zou, en door de aanroeping van den Styx heeft hij deze belofte bezegeld.

Welaan dan, heerscher der zee, verhoor mijn bede, hoe droevig zij ook zij! Laat Hippolytus niet langer het heldere daglicht zien, maar, hoewel nog jongeling, tot de schimmen

afdalen, die op zijn vader zoo zeer verbolgen zijn. Vader, verleen uw zoon deze hulp, hoe verfoeilijk zij ook zij! Nooit zou ik het laatste geschenk van uw goddelijke macht verbruikt hebben, indien niet een groote ramp mij daartoe dreef. In den diepen Tartarus, bij den afgrijselijken Pluto, onder de bedreigingen van den onderaardschen koning heb ik geen wensch uitgesproken, maar thans moet gij het woord inlossen, dat gij mij gegeven hebt. — Vader, draalt gij? — Waarom is de zee nog rustig? — Nu moeten de winden de donkere wolken voortzweepen, en breid gij, ⟨vader⟩, den nacht daaronder uit, ontruk ons sterren en hemel, stort de zee over de aarde uit, doe het heir der zeemonsters verschijnen en roep in uw verbolgenheid de golven uit de diepte van den Oceaan op.

Koor.

O natuur, groote moeder der goden, en gij, bestuurder van den lichtdragenden hemel, die de sterren alom snel door het luchtruim beweegt, de dwaaltochten der planeten bestiert en de polen om haar gezwinde as doet draaien, waarom zijt gij zoo vol zorg, eeuwigdurende beweging in den hoogen aether te brengen, zoodat nu eens de koude van den grijzen winter de bosschen van hun bladeren berooft, dan weer het schaduwrijk loof aan de boomen ontspruit, dan weer de Leeuw met zijn bestarden hals [1]) het graan door felle zomerhitte rijp stooft, of het jaar zijn krachten matigt ⟨in den herfsttijd⟩? Maar waarom zijt gij, die het heelal regeert, door wien de zware hemelbollen in evenwicht gehouden, in de onmetelijke ruimte hun baan afleggen, waarom zijt gij van den mensch zoo ver verwijderd, onverschillig omtrent zijn lot, zonder zorg voor den goede, zonder straffe voor den booswicht?

De *Fortuin* regeert het menschelijk lot zonder eenige vaste wet. Zij strooit blindelings haar gaven uit en koestert het kwaad. Wellustelingen brengen eerbiedwaardige mannen ten val. Bedrog heerscht in het paleis der vorsten.

---

1) Hipp. II 4, 10 (p. 210, 8): τῶν ἐν τῷ τραχήλῳ τοῦ Λέοντος τριῶν (ζ γ η).

Met vreugde geeft het volk den schelm de teekenen van het hoogste gezag, maar wie dat volk heden eert, haat het morgen. De strenge deugd erlangt voor haar goede daad geen loon, maar straf. Bittere armoede vervolgt de braven, maar de boeleerder, even zondig als machtig, zegeviert. — O kuischheid, ijdele klank! O eer, valsche naam!

VIERDE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

Koor, Bode, Theseus.

KOOR. Maar waarom komt die bode daar met haastigen tred aangesneld en vloeien tranen uit zijn droeve oogen over zijn somber gelaat?

BODE. O hard en bitter lot, o zware dienstbaarheid! Waarom kiest het toeval mij, om deze afgrijselijke tijding mee te deelen?

THESEUS. Aarzel niet, mij onbeschroomd de harde slagen van het lot te melden! Mijn hart is op leed niet onvoorbereid.

BODE. Mijn tong weigert aan mijn smart, een rouwklacht te uiten.

THESEUS. Meld, welke ramp mijn zwaar beproefd huis opnieuw heeft getroffen!

BODE. Hippolytus — wee mij — is jammerlijk omgekomen.

THESEUS. De zoon is voor den vader reeds lang dood, dat weet ik, maar nu viel ook de roover van mijn eer. Vertel mij geregeld, hoe hij den dood vond.

BODE. Zoodra hij vluchtend, vol verbittering, de stad verlaten had, snel met gejaagde schreden zich voortspoedend, dreef hij onverwijld zijn kleppers onder het hooge juk, bond en betoomde hun den bek, den ketting onder de kin vastsnoerend. Veel sprak hij tot zich zelven dan, vervloekte zijn vaderland, riep den naam zijns vaders aan, zwaaide met heftigheid de zweep en liet de teugels vieren .... toen plots de woeste zee in haar diepte begon te loeien en tot de sterren oprees. Geen wind blies in de golven, de hemel was rustig, zonder eenig gedruisch,

maar een eigenaardige storm begon het kalme water te bewegen. Niet zoo hevig is de Auster, wanneer hij de Sicilische zee in beroering brengt, niet aldus raast en kookt het Ionisch meer, wanneer Corus meester is, de rotsen sidderen door den vloed en het grijze schuim tot den top van Leucates' voorgebergte opspat. Hooge golven verhieven zich tot een geweldigen wal, maar dat verderfelijke gevaarte viel geen schepen aan, het bedreigde het land. De vloedgolf wentelt voort, maar niet met lichten stroom. Iets (het is niet te zeggen wat) torscht zij in haar zwangeren schoot. Welk nieuw land zal uit de zee verrijzen aan het licht? Een nieuwe Cyclade? — Terwijl wij vol verbazing ons zelf dit afvragen, begint opeens de geheele zee te loeien en weerkaatsen de rotsen van alle kanten het geluid. De golftop druipt van het uitgespoten zilte nat, schuimt en braakt van tijd tot tijd het water uit, gelijkerwijs een walvisch, zwemmend door den diepen Oceaan, den verzwolgen vloed in hooge zuilen loost. ⟨In het lest⟩ begon de reuzegolf te rimpelen en te trillen. Zij lost zich op en stort een monster op het strand, dat alle vrees te boven ging. De zee holt voort naar het land en volgt haar wangedrocht: een siddering voer ons door de leên. Welk een schouwspel bood het ontzettend lichaam van dat ondier! ⟨Gelijkende op⟩ een stier, droeg het hoog den blauwen hals en richtte het nekhaar steil omhoog. Groenachtig was zijn kop, zijn behaarde ooren stonden recht op, zijn oogen hadden een mengeling van kleur, die van het beest dat de woeste kudde leidt en die de in zee geboren rob vertoont. Nu eens braken zij vuur uit, dan weer lichten zij met helblauwen gloed. Hoog opgezwollen liggen de spieren op den dikken nek, en met forsch geluid snuiven de breede neusgaten in geweldige teugen de lucht op. Borst en kwab zijn groen gekleurd door het vastklevend mos, en met rood wier zijn de lendenen bespikkeld. De rug van het ontzettend monster loopt wanstaltig uit en sleept, bedekt met schubben, een vervaarlijken staart achter zich. Niet anders is het ondier, dat in verre zee het snelle schip verzwelgt of tot splinters slaat. — De aarde beefde, vol ontzetting vluchtte het vee her- en

derwaarts over het veld, maar geen herder dacht eraan de hem toevertrouwde kudde te volgen. Wilde dieren rennen uit de wouden overal heen. Geen jager, of de kille vrees doet het bloed in zijn aderen stollen.

Alleen Hippolytus kent geen vrees. Hij houdt met straffen toom zijn paarden in bedwang en spreekt den beangsten dieren moed in met zijn welbekende stem. Langs steile heuvels loopt een hooge weg naar het veld, nauw grenzend aan de kust der bijgelegen zee. Hier zet zich het ondier schrap en zamelt al zijn woede. Nauw heeft het moed gevat, en zich zelf beproevend, zijn toorn gekoeld door stooten in de lucht, of het schiet in ijlingsche vaart vooruit, nauwelijks de oppervlakte van den grond rakend door zijn snellen gang, en woest grijnzend vat het post voor het sidderend wagenspan. Aan den anderen kant uw zoon, dreigend zich verheffend, met trotschen blik. Geen vrees op zijn gelaat. Hij roept met donderende stem: „dat ijdele schrikbeeld kan mijn moed niet breken, want van mijn vader is mij de taak geworden om stieren te bedwingen". Nu echter worden de paarden ongehoorzaam aan den teugel, sleuren den wagen voort, en dwalende van den weg, gaan zij in de richting, waarin de razende angst hen voort doet hollen, springende van rots tot rots. Maar hij — gelijk een stuurman op de onstuimige zee zijn schip verhindert van terzij zich bloot te geven en door zijn kunst den aanval van den storm weerstaat — aldus bestuurt ook hij den snellen wagen. Nu eens haalt hij de teugels aan en houdt den bek der paarden vastgesnoerd, dan weer dwingt hij ze in het gareel door hun den rug te striemen keer op keer. Doch steeds blijft het monster hem begeleiden: het draaft naast hem voort in snellen gang of plaatst zich tegenover hem in den weg, op alle wijzen schrik verwekkend. Eindelijk is verder vluchten onmogelijk, want met zijn kop verspert het vreeslijk, gehoornd zeegedrocht den ganschen weg en rent op hem in. Dan luisteren de paarden, door angst gedreven, niet langer naar het stuur, worstelen om zich uit het juk te bevrijden en werpen steigerend hun last ter aarde. Daar stort hij voorover ⟨uit den wagen⟩. In zijn val geraakt

zijn lichaam verward in de knellende teugels en hoe meer hij zich inspant, des te meer haalt hij de lussen in volgzamen knoop. De dieren merken hun euveldaad, maar toch rennen zij, door niemand bestuurd, met den lichten wagen voort, waarheen de vrees hen drijft. — Aldus werd Phaethon in het luchtruim door het span, dat zijn gewonen last niet herkende en zich verontwaardigde, dat het daglicht aan een valschen zonnegod was toevertrouwd, uit de hemelbaan geworpen, naar welke hij was afgedwaald. — Wijd en zijd worden de velden met bloed bespat. Zijn hoofd botst tegen de rotsen en kaatst daarvan terug. Zijn haren blijven aan de struiken hangen, de harde steenen ontvleezen zijn schoon gelaat en door menige wonde gaat de bevalligheid, die zijn ongeluk werd, verloren. Snel wentelen de wielen zijn stervend lichaam voort, totdat eindelijk een half verbrande boomstam hem greep, een puntig uitsteeksel in zijn onderlijf dreef en hem zoo vasthield. Een oogenblik bleef het span staan, toen het zijn meester zag vastgenageld, en aarzelde op het gezicht van de wonde.... dan rent het voort, tegelijk het verminkte lijf zijns meesters met zich sleurend. Het kreupelhout schrampt het lichaam van den zieltogenden jongeling, en scherpe, ruwe braamstruiken en allerlei boomstammen scheuren er een stuk van af. Over de velden zwerft de in rouw gedompelde schare der dienaren langs de plaatsen, waar het uiteengereten lijf van Hippolytus een lang pad door bloedsporen merkte, en ook de honden zijn bedroefd en zoeken snuffelend naar de leden van hun meester. Doch ondanks hun ijverige zorg konden de treurende dienaren het lijk nog niet in zijn geheel terugvinden. Is dit de eereprijs der schoonheid? Nog kortelings was hij de doorluchtige deelgenoot van zijns vaders heerschappij en schitterde hij als een ster, hij, de rechtmatige erfgenaam. Nu worden overal zijn leden voor den brandstapel verzameld en wordt zijn lichaam voor de uitvaart bijeengebracht.

THESEUS. O Natuur, al te machtige, hoe sterk is de band des bloeds, die ons ouders omklemd houdt! Hoe eeren wij u, Natuur, ook ondanks ons zelven. Ik heb mijn zoon

willen dooden, omdat hij schuldig was, maar nu ik hem verloren heb, ween ik over hem.

BODE. (*terzijde*) Hijzelf is niet in staat zich te verheugen over wat hij gewenscht heeft.

THESEUS. Dat is het toppunt, zoo meen ik, van alle ellende, indien het lot het verfoeilijke voor ons juist gewenscht maakt.

BODE. Maar als gij haat blijft koesteren, waarom zijn uw wangen dan vochtig van tranen?

THESEUS. Niet omdat ik hem gedood heb, ween ik, maar omdat ik hem verloren heb.

KOOR.

Hoe groot zijn de wisselingen van 's menschen lot! Minder geweldig is de aanval der Fortuin op de kleine luyden, en aan het geringe brengt de godheid ook geringer slagen toe. Rust en verborgenheid geven den mensch een lang en kalm leven, en in een hut wordt men zonder zorgen oud.

Maar de hooge paleizen, die zich tot de woning der hemelingen verheffen, zijn aan oosten- en zuidenwind blootgesteld, en ook aan de bedreigingen van den razenden Boreas en aan den regenbrengenden noordwester.

Zelden wordt het vochtig dal door den bliksem getroffen, maar de geweldige Caucasus en het Phrygisch woud van Cybele, de moeder der goden, trillen door de speer van den in den hooge donderenden Jupiter. Immers uit vreeze voor zijn hoogen hemel treft hij, wat dezen het dichtst nabij komt. Nooit staat het huis met laag dak van den man uit het volk aan zware schokken bloot.

Voort vliegt de tijd met onzekeren wiekslag, en de Fortuin <volgt> snel, niemand trouw blijvend, wien zij haar woord gaf. Deze <Theseus>, die blijde het rijk der duisternis verliet en de sterren aan den helderen hemel en het glanzend daglicht weerzag, rouwt nu vol droefheid over zijn smartelijke tehuiskomst. In stede van een gastvrije woning in zijn vaderland vindt hij een huis met meer geween dan de Avernus zelf.

O Pallas, door het Atheensche volk vereerd! Dat uw Theseus, aan het Stygisch moeras ontkomen, de boven-

wereld en den hemel aanschouwen mag, daarvoor zijt gij, reine godin, den roofzuchtigen broeder uws vaders geen dank verschuldigd. Immers de vorst der onderwereld heeft in plaats van den vader den zoon tot zich genomen.

(Onderwijl wordt het lijk van Hippolytus op het tooneel gedragen).

VIJFDE BEDRIJF.

Koor, Theseus, daarna Phaedra.

KOOR. Welke klagende stem klinkt uit het hoog paleis? *(Phaedra treedt op en nadert jammerend het lijk van Hippolytus).* Wat onderneemt Phaedra in haar razernij met getogen zwaard?

THESEUS. Wat waanzin drijft u voort, door smart zoo fel bewogen? Wat wil dat zwaard, dat geweeklaag en rouwmisbaar bij dit gehate lijk?

PHAEDRA. Op mij, op mij, wreede heerscher der grondelooze zee, moet gij uw aanval richten, op mij, de monsters van uw donkere zee afzenden, ⟨de monsters⟩ die Tethys aan de uiterste grens der aarde diep in haar schoot verborgen houdt of die de Oceaan in zijn grenzeloos gebied omvattend, ver in het westen met zijn vloed bedekt. O Theseus, immer hardvochtige, die nooit tot een zegen voor de uwen zijt teruggekeerd, niet slechts uw vader, ook uw zoon moest uw terugkeer met den dood bekoopen. Steeds richt gij uw huis te gronde, hetzij gij uw echtgenoote liefhebt, hetzij gij haar haat. *(zich op het lijk van Hippolytus werpende)* Hippolytus, moet ik zóó dat gelaat van u weerzien? Is dát mijn werk? Welke wreede Sinis of welke Procrustes heeft uw lichaam verscheurd? Welke Cretensische, wanstaltige stier, den Daedaluskerker met woest gebrul vervullend, is met zijn horens op u ingestormd en heeft u vaneengereten? Wee mij! Waarheen is uw schoonheid gevloden? Waar zijn uw oogen, die mij toestraalden als een ster? Is dan alle lèven geweken? Och luister een oogenblik

naar mij! Hoor wat ik u zeggen ga! Geen woord van lagen hartstocht zal mijn lippen ontsnappen. Met deze mijn hand zal ik u voldoening geven. Ik zal het staal in mijn zondig hart stooten en Phaedra tegelijk van het leven en van haar schuld verlossen. Over de zeeën en de meren van den Tartarus, over den Styx en de vlammende stroomen zal ik u volgen, waanzinnige die ik ben! Doch laat ik uw schim verzoenen: ontvang den hoofdtooi, dien ik afleg, aanvaard het afgesneden haar van mijn ontsierde kruin! Onze harten te vereenigen was ons niet geoorloofd, thans mogen wij ons lot verbinden. Indien gij rein van hart zijt, Phaedra, sterf dan voor uw man, maar zijt gij hem ontrouw geworden, sterf dan voor uw liefde! Zal ik de sponde van mijn gemaal opzoeken, die ik door zoo groote misdaad heb ontwijd? Die zonde ontbrak nog, dat gij, als waart gij rein, u zoudt koesteren in het ⟨door Theseus⟩ gewroken bed! O dood, gij zijt de eenige, die ongelukkige liefde tot rust weet te brengen! O dood, grootste sieraad van geschonden eer, tot u neem ik mijn toevlucht. Breid voor mij uw rustigen schoot uit!

Hoort, Atheners, en gij, vader, nog slechter dan ik, de verderfbrengende stiefmoeder! Wat ik vertelde, was leugen. Ik loog en verzon de zondige daad, die ik zelf in mijn dwaas, waanzinnig hart begeerde. Gij, vader, hebt gestraft, waar niets te straffen viel. Uw zoon is rein, maar viel door onreine beschuldiging. Hij is kuisch, onschuldig. — Aanvaard dan ⟨Theseus⟩, het loon uwer daden. Met dit rechtvaardig zwaard breng ik mijn goddeloos hart de doodelijke wonde toe. Ik pleng mijn bloed als doodenoffer voor den edelen held. (*Zij stort zich in het zwaard*).

THESEUS. (*tot zich zelven*) Leer van een stiefmoeder, wat gij als vader doen moet, nu uw zoon u ontrukt is! Verberg u in het rijk van den Acheron!

Enge poort van den valen Avernus, spelonken van Taenarum, stroom van Lethe, welkom aan de ongelukkigen, meren des doods, neemt mij, goddelooze, snel tot u en laat mij in den afgrond van eeuwige ellende verzinken! Wreede zeemonsters, komt nu, onmetelijke

zee en al wat Proteus in zijn schoot aan het einde van den oceaan verborgen houdt, komt en sleurt mij, juichend over mijn groote misdaad, in de diepte uwer kolken. En gij, mijn vader, die steeds mijn toorn ter wille zijt geweest, ... een gemakkelijken dood verdien ik niet, want ik heb mijn eigen kind door een nog nooit gezienen dood doen verscheuren en verstrooien over de velden. Terwijl ik als gestreng rechter een misdaad vervolgde, die gelogen was, heb ik zelf een ware misdaad bedreven. Hemel, hel en zee heb ik met mijn snoode daden vervuld. Geen deel der wereld blijft over: drie rijken kennen mijn schuld.

Ben ik hierom teruggekeerd? Stond de weg tot de bovenwereld voor mij open, opdat ik een dubbelen moord en een dubbele uitvaart zou zien? Opdat ik, van vrouw en kind beroofd, met één lijktoorts de brandstapels van beiden zou ontsteken? Hercules, die mij dezen noodlottigen dag hebt geschonken, neem uw geschenk terug voor Pluto! Voer mij in het schimmenrijk, waaruit ik beter niet gered ware. Tevergeefs roep ik, met zonden beladen, den dood aan, waaruit ik ben opgestaan. (*tot zich zelven*) O wreedaard, kunstenaar in het bedenken van een pijnlijken dood, die door ongewone, afgrijselijke martelingen ⟨uw zoon⟩ deedt omkomen, leg thans u zelven een rechtvaardige foltering op! Zal de pijnboom ⟨van Sinis⟩ zijn kruin buigen en den grond raken, om losgelaten en omhoog vliegend met gespleten stam u in tweeën te scheuren? Of zal ik van de Scironische rotsen in zee gestort worden? Nog zwaarder straffen zag ik, die de Phlegethon den zondaars in den Tartarus oplegt, als hij ze met zijn vlammenden stroom omringt. Ik weet, welke straf, welk oord mij wacht. Maakt plaats ⟨voor mij⟩, schimmen van misdadigers, legt het rotsblok op deze, ja deze schouders! Laten de vermoeide handen ⟨van Sisyphus⟩ ontlast worden van den arbeid, waartoe de grijze zoon van Aeolus eeuwig gedoemd is! Laat het water tot mijn lippen opstijgen en met mij zijn spel drijven! Laat de wreede gier Tityus verlaten en tot mij vliegen, laat mijn lever tot boetedoening steeds aangroeien! En gij, vader van mijn trouwen Pirithous, neem uw rust! Laat het nimmer stilstaande,

nimmer terugwentelend rad mijn leden in snelle draaiing meesleuren! Aarde, open u! Vreeselijke bajert, neem mij op! neem mij op! Dit is een weg naar het schimmenrijk, die beter v o o r m ij past. Mijn zoon volg ik. Vrees niet, vorst der dooden; ik kom zonder booze bedoeling ⟨tot u⟩. Neem mij op in uw eeuwige woning, die ik niet zal verlaten. — De goden verhooren mijn gebed niet, maar indien ik tot hen kwam met een misdadigen wensch, hoe bereidvaardig zouden zij dan zijn!

KOOR. Theseus, om te klagen, hebt gij nog een eeuwigheid voor u, maar bewijs nu uw zoon de laatste eer en begraaf zoo spoedig mogelijk zijn afzichtelijk en wreedaardig verminkt lijk.

THESEUS. Brengt hierheen, hierheen dat overschot van het mij dierbaar lichaam! Geeft mij die ruw opgestapelde leden, niets dan een gewicht aan vleesch!

Is dat Hippolytus? Nu zie ik, wat ik bedreven heb. I k heb u gedood. Ik heb, om niet alleen en slechts eenmaal schuldig te zijn, ik, vader, heb mijn eigen vader aangeroepen, om mijn wandaad te volvoeren. En zie, dit is het geschenk mijns vaders!

O kinderloosheid, droeve ramp in afgesloofde dagen!

(*tot zich zelven*) Rampzalige, omarm deze leden en koester aan uw bedroefd hart, wat er van uw zoon nog over is!

KOOR. Vader, leg de verstrooide leden van dit verminkte lichaam in goede volgorde naast elkaar en geef aan de dooreenliggende deelen hun eigen plaats weer! Hier past zijn krachtige rechterhand, daar moet zijn linker, ervaren in het bestier der teugels, gelegd worden: ik herken de teekens van zijn linker zijde. Hoe groot een deel ontbreekt voor onze tranen nog!

THESEUS. (*tot zich zelven*) Hardt u, o handen, bevend bij uw droeven plicht! Oogen, staakt uw overvloedig geween en wordt droog, terwijl een vader zijn zoon de leden toedeelt en diens lichaam samenstelt. Wat is dat, vormloos en afzichtelijk, door menige wond aan alle zijden geschonden? Ik ben in het onzekere, welk deel dit van u is, maar het is een deel van u. Leg het hier, hier; niet op de plaats, waar het behoort, maar die nog ledig

is. Is dit het gelaat, eens schitterend als een star, dat zelfs het oog eener vijandin tot zich trok? Is dit van uw schoonheid geworden? O gruwzaam lot, o wreede godengunst! Keert zoo de zoon tot den vader terug? Wordt zijn bede zoo verhoord?

Ontvang dan, ⟨mijn zoon⟩, deze laatste geschenken van uw vader, die nog menigmaal deez' uitvaart zal herhalen. Laat intusschen het vuur dit verteren!

Opent het paleis, dat door dezen noodlottigen moord zoo zwaar getroffen werd. Laat gansch Athene van luide rouwklachten weerklinken! Gij, brengt het vuur in gereedheid voor den brandstapel van des konings zoon! Maar gij, zoekt overal op het veld de nog ontbrekende deelen van het lijk.

Haar (*op Phaedra wijzende*) dekke de aarde in het graf en drukke zwaar op het goddelooze hoofd.

VERKLARING VAN DE VOORNAAMSTE EIGENNAMEN.

Acharniër *bewoner van Acharnae, een plaatsje in het binnenland van Attica.*

Achĕron *rivier der onderwereld, de onderwereld zelve.*

Admētus *koning van Thessalië, lieveling van Apollo.*

Aegáleös *berg in Attica tegenover Salamis.*

Alcide *Hercules.*

Alcmēne *moeder van Hercules.*

Alphēüs *rivier in de Peloponnesus.*

Antíŏpe *Amazone, eerste vrouw van Theseus.*

Aphidnae *plaatsje in het oosten van Attica.*

Araxes *grensrivier van Armenië, uitloopende in de Caspische zee.*

Ariadne *zuster van Phaedra, door Theseus op Naxos achtergelaten.*

Auster *de zuidenwind.*

Avernus *de onderwereld.*

Bóreas *de noordenwind.*

Bromius *bijnaam v. Bacchus.*

Cnosisch monster *de Minotaurus* (Cnosus *stad op Creta*).

Colchische stiefmoeder *Medea als vrouw v. Aegeus, stiefmoeder v. Theseus.*

Corus *de noordwestenwind.*

Cretensen *soort jachthonden uit Creta.*

Cupído: *beide Cupido's, Eros en Ántĕros liefde en wederliefde* (275).

Cýllărus *paard van Castor.*

Daédălus *Atheensch kunstenaar, bouwer van het Labyrint op Creta.*

Dryade *een boschnimf.*

Eleusis *plaatsje in Attica nabij Athene, bekend om zijn mysteriëndienst.*

Gaetulisch *Afrikaansch.*

Garamant *bewoner van noordelijk Afrika.*

Geet *bewoner van de steppen in Zuid-Rusland.*

Hécăte *godin der onderwereld, met Diana en de Maangodin vereenzelvigd.*

Hippólȳtus *zoon van Theseus en de Amazone Antiope.*

Hespĕrus *de Avondster.*

Hister *de Donau.*

Hymettus *berg in het oosten van Attica.*

Hyrcaansche bosschen *Z.-O. van de Caspische Zee.*

Ili(s)sus *riviertje bij Athene.*

Leeuw *teeken van den dierenriem, waarin de zon in den zomer staat.*

Lerna *naam van een bron bij Corinthe.*

Lethe *de rivier der vergetelheid in de onderwereld.*

Leucătes *voorgebergte van het eiland Leucadia.*

Libra *de Weegschaal, teeken van den dierenriem.*

Lucaansche os *olifant.*

Maeōtis *zee van Azof.*

Márăthon *plaatsje in het oosten van Attica gelegen.*

Medēa *vluchtte, nadat zij haar kinderen gedood had om zich op Jason, haar ontrouwen echtgenoot, te wreken, naar Athene, waar zij de vrouw werd van Aegeus.*

Molossen *jachthonden uit het land der Molossen in Epirus.*

Najade *een bronnimf.*

Nereïde *een zeenimf, dochter van Nereus.*

Nereus *god der zee.*

Pallas *de godin Athene of Minerva.*

Parisch marmer *marmer v. het eiland Paros, een der Cycladen.*

Parnēthus *grensgebergte van Attica en Boeotië.*

Parrhasische Berin: *Arcadische berin (Groote Beer), Callisto door Zeus onder de sterren opgenomen.*

Phaedra, *vrouw van Theseus, dochter van Minos en Pasiphaë.*

Pháēthon *zoon v. den zonnegod, die bij zijn poging om één dag den zonnewagen te besturen, omkwam.*

Phasis (Colchische) *rivier in het landschap Colchis ten z. v. den Caucasus.*

Phlégēthon *rivier in de onderwereld.*

Phlius *niet ver van Corinthe gelegen.*

Phlye *een vlek in Attica.*

Phoebe *Diana, de maangodin.*

Phoebus *Apollo, zonnegod.*

Pindus *berg in Thessalië.*

Piríthōüs *vriend van Theseus, trachtte met diens hulp Proserpina uit de onderwereld te schaken.*

Pluto *god van de onderwereld.*

Pontus *Zwarte Zee.*

Procrustes *een roover in Attica, die de hem in handen gevallen reizigers op een bed uitrekte.*

Prosérpina *echtgenoote van Pluto, godin der onderwereld.*

Proteus *een zeegod.*

Punisch *Karthaagsch, Afrikaansch.*

Pyrēne *de nimf van het gebergte der Pyrenaeën.*

Riphaeisch *Scythisch, noordsch.*

Sarmaat *bewoner van de vlakte van de Don.*

Scironische rotsen, *waar de roover Sciron aan de kust v. Attica verblijf hield.*

Scythisch *van de Scythen, een volksstam in het zuiden van Rusland.*

Scythische Taurus *de Chersonnesus Taurica of Krim.*

Seren *een volk in het Oosten van Azië.*

Sinis *een roover, die de reizigers op de landengte van Corinthe door middel van twee pijnboomen (of door één pijnboom te splijten) doodde.*

Sísy̆phus *zoon van Aeolus, een roover, die in de onderwereld voortdurend een steen tegen een berg moest oprollen.*

Styx *rivier van de onderwereld.*

Sunium *aan de zuidpunt van Attica gelegen.*

Syrië *landstreek in Azië, grenzend aan Palaestina.*

Syrtis *zeeboezem aan de noordkust van Afrika.*

Taenărum *voorgebergte en toegang tot de onderwereld in de Peloponnesus.*

Tanais *de Don.*

Tauriër *bewoner van het Taurusgebergte in Klein-Azië.*

Tethys *zeegodin, echtgenoote van Ocĕănus.*

Theseus *koning van Athene, zoon van Aegeus, volgens een andere overlevering: van Poseidon.*

Thriasische vallei *in Attica, de vallei van den Cephisus nabij het plaatsje Thria.*

thyrsus *de staf van Bacchanten.*

Titan *de zonnegod.*

Títy̆us *lag in den Tartarus uitgestrekt, terwijl een gier aan zijn lever vrat.*

Triptólēmus *uitvinder van den landbouw.*

Tyrisch *uit Tyrus, stad in Phoenicië.*
